
Tilværelsens uutholdelige uhygge

HAR DU LEST?

Franz Kafka (1883 – 1924)

Franz Kafka (1883 – 1924) er en forfatter som har blitt innbegrepet av det 20. århundret. Navnet hans vekker assosiasjoner hos de fleste, også hos de som er ikke-litterære. I sine bøker laget han en visjon av livet, som vår egen tid har innhentet og passert i ondskap og irrasjonell brutalitet. Den dommedag han makte frem, har endt med å bli en daglig hendelse.

Kafka skrev tre romaner (*Prosesen*, *Slottet* og *Amerika*) som alle ble utgitt etter hans død, forårsaket av tuberkulose i luftveiene i 1924. Han skrev også mange kortere historier, de mest kjente er *I straffekolonien* og *Metamorfosen*.

Prosesen er fortellingen om kontoristen Josef K. som en dag våkner ved at to fremmede menn kommer inn på rommet hans: ”En eller annen må ha ført falsk vitnesbyrd mot Josef K., for en morgen ble han arrestert uten å ha gjort noe galt.” Deretter handler boken om Josef K.s gjentatte og forgjeves forsøk på å finne ut hvem som har arrestert ham, hva anklagen går ut på og hva slags domstol som står bak. Selv om Kafkas tysk er klar og realistisk, er det umulig å redegjøre for handlingen. Boken er spennende og tilsynelatende styrt av en streng logikk, men likevel er det som skjer totalt absurd. Selv om han er arrestert, går han fritt omkring.

Det ender med at to menn i flosshatt høflig fører ham ut til et steinbrudd, kler av ham og trekker frem en skarpslipt kniv som den ene stikker i hjertet på ham. ”Som en hund,” sa han, ”det var som om skammen skulle overleve ham.”

Av dette korte riss fremgår at Kafkas bøker er dyster lesing, men merkelig nok kan Kafka også skrive humoristisk, selv om man kan innvende at dette er galgenhumor.

Milan Kundera (mest kjent for *Tilværelsens utholdelige letthet*) har i et kapittel i boken *Romankunsten* forsøkt å gjøre rede for hva det kafkaske står for (1). Han skulle ha forutsetninger for det, som lever i Praha i et diktatur 50 år etter Kafka.

Som Kundera beretter i en historie, kunne virkeligheten der overgå selv Kafka.

Hvordan beskriver han det kafkaske?

– Vårt liv foregår i en labyrint vi ikke ser noen ende på.

– Mens det vanlige er at forbrytelsen søker sin straff, finner vi i Kafkas verden at straffen søker forbrytelsen. Lik Josef K. vil den anklagede søke sin forbrytelse, for til slutt å bønnfalle om å bli kjent skyldig. Dette kjenner vi igjen fra den alvorlig deprimerte. Hun eller han vil føle seg dypt skyldig og hele tiden lete etter årsaken til sin misere.

– Det komiske lar seg ikke atskille fra det kafkaske. Det komiske er ikke her noe kontrapunkt til tragedien. Nei, den er ødeleggende fordi den fratrar ofrene deres eneste trøst som ligger i tragediens storhet.

– Det var i familien, særlig i forholdet til den dominerende faren, at Kafka skaffet seg sin viten om skyldiggjørelsens teknikk. Offeret må leve et liv uten hemmeligheter, og opplever ikke ensomhetens forbannelse, men tvertimot den voldtatte ensomheten.

Det er klart at en sånn forfatter er farlig, han var da også forbudt under alle diktaturer. Kommunistene mente han var dekadent. I Hitlers Tyskland var han både jøde og ”entartet”.

Vi som kan, leser ham med fascinert gru.

JørgenJørgensen

Legehuset

Hokksund

LITTERATUR

1. Kundera M. Romankunsten. Oslo: Aventura, 1987.

Publisert: 30. april 2001. Tidsskr Nor Legeforen.

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2026. Lastet ned fra tidsskriftet.no 9. juli 2026.